

JOANES´EK JESUS´ERI DIONA

Klaudio Barroeta Amorrortu
Urnieta, 2016 - maiatzak 15

*AGURTZEN ZAITUT, JESUS,
JAUNGOIKO AUNDIA,
LENENGOZ NEREGANA
POZIK ETORRIA.
NERE BIOTZA DEZU
ZERUTAR KABLA,
MAITASUNEZ BETERIK
DEDALA GUZTIA,
NOIZ BATEN GOZATZEKO
BETIKO ZORIA.*

URNIETA

URNIETA Gipuzkoako ipar-ekialdeko udalerrri bat da. Donostialdea eta Buruntzaldea eskualdeetako. 6.158 biztanle ebazan 2015.urtean, eta 22,4 km.

IZENA.

Urnieta izenak -eta atzizkia dau, euskal toponimioetan oso arruntako lekua esan gure dauena. Urni-k, ordea, esangure ezezaguna dau. Nafarroa Garaian ba da Urniza izeneko erri bat, Urni itza "oparotasuna" esan gure dauen-(t)za atzizkiari lotua daukana. Alan da be, toponimo bi orreitan ez dago bape argi Urni itzaren esanaia. Ainbat teoria dagoz orreri buruz.

Garai batean oso edatua zan teoria batek (gaur egun izkuntzalariek erabat baztartuta daukiena) esaten eben Urnieta izenaren jatorrizko forma dala (burdin-lekua esangureagaz), au da, burni izenetik datorrela toponimoaren asierako Urni ori.

Teoria ori Justo Garatek proposatu eban, eta Julio Barojaren babesa be izan eban. Alan be, teoria ori bertan bera itxi eban Koldo Mitxelenak, euskal izkuntzalari gorenak. Izan be, burni itza burdin itzaren aldaera modernoa da, Urnieta izena baño askoz be barriagoa: beraz ezin da izenaren jatorria izan. Gañera, Urnietaren eta burdiñaren arteko loturri nabarmenik eztago; Urnietan mineral ori egon danik be ezagutzen ez dalako. Urnietak burdinola garrantzitsua euki eban, baño errigunetik naiko urrun kokatua, oraingo Lasarte-Oria ain zuzen be.

Beste teoria batzuek Urnieta izenaren erroan ur (ura) ikusten dabe. XIX mendeko autore askok Sebastian Miñanok, Juan Ignazio Iztuetak, Nikolas

Soraluzek eta abarrek Uroneta izenetik eratorria dala diñoe, ur onen lekua esagureagaz, Urnietan errekatxu ugari dago ta. Teoria ori ezta guztiz sentzu bakoa, baña ez da azterketa filologietan oñarritua; erri etimologia da, azken batean.

Teresa Amusatetik, Urnietari buruzko liburuan, eta Done Jakue bideko bigarren maillako geldialdi dala ta, lur sail uinduen lekutzat interpretatu eban izenaren jatorrizko esangurea, edo ta mendi edo muino ugariko ingurutzat.

Urnietari izena euskeraz nai gaztelerez bardin idazten da, eta Urnietako biztanleei urnietar deritze.

INGURUNE NATURALA

Urnietari, Oria eta Urumea ibaien artean kokaturiko eskualde menditsu batean dago. Udalerriaren azalera geiena zearkatzen daben errekek Urumeara ixurtzen dabez urak.

Errigune nagusia 30 eta 50 metro arteko gaieran dago. Alan be, udalerriko lekuri garaiena Adarra mendia da (817 m); eta bigarren punturik garaiena Ondi mendia da (543 m); baxuena, barriz, errigunea bera da. Erliebea menditsua da, muñoak eta mendiskak dira nagusi, baillara korapillatsuen eta errekatxuen artean banatua.

UDALERRI MUGAKIDEAK

Mugakide ditu Ernani iparralde eta iparkialdean, Lasarte-Oria ipar-mendebaldean, Andoain mendebaldean, eta Elduain egoaldean.

AUZOAK.

- *Oztaran
- *Ergoien
- *Goiburu
- *Lategi

GIZA ARRAZTOAK

Urnietan 8.000 urteko giza arrastoak aurkitu izan dira, Marizulo koban. Ainbat aroko lau mailla ikertu dira: Kalkolitoko leen mailla bat, Neolitoko bigarren bat eta Mesolitoko mailla bi. Aztarnak K.a. 6.500 urtetik 3.555 urtera artekoak dira.

URNIETAREN SORRERA

1150 eta 1160. urteen artean Antso VI.a Nafarroak Donostiari forua emon eutsonean, Urnietari Donostiari lotuta egoan.

1397. urtean, Getariako Batzar Nagusietan, Urnietak dagoeneko ba eban ordezkari bat. Urte bi geroago be, 1399an, Urnietari izena agiri da Enrike III.a Gaztelakoak emondako zerga salbuespenei buruzko zedula batean.

Urrengo mendeetan gaur egungo Urnietari osatzen daben lurren egoera ez da argia: zati bat Donostiako Jurisdikzioari loturik egoan, beste bat Ernaniari eta irugarrena Aiztondoko alkatezkoari.

1614.urtean iru zatiek, alkarregaz ados jarri ostean, beraien jurisdiziotik bereiztea erabagi eban, alkarregaz berezko iri oso bat eratzeko.

Felipe III.a Espainiakoak on iritzia emon eban, baña bizilagun bakoitzeko 25 daukat ordainbear ebela ebatzi eban. 1615eko uztaillaren 12an erregeak zedula bat emon eban, Urnietari salbuespen eta iri jabetza emon ekion. Donostiak berari egokion zatia itzultzeko eskatu eban, baña Urnietak ez eban amore emon, eta auzia 1659.urtean oraindik ez egoan bein betiko erabakita.

AIERDI BASERRIA.

AIERDI baserria Urnietako Goiburu auzoan dagoen baserria da. XVI mendean eraikia. 2007ko urtarrillaren 31n. Eusko Jaurlaritzak monumentu izendatu eban, Saillkatutako Kultura Ondasuna.

EZAUGARRIAK:

Kanpoaldea.

Familia bakarreko base-
rria da, 20 x 21 metroko oin
karratukoa, eta solairu bi eta
ganbara ditu. Isurki biko estal-
kia dau eta ark gaillur perpen-
dikularra dauka HEera begira
dagoen fatxada nagusiarekiko.
Odi-teilla dau 540m2ko-aza-
leran.

Fatxada nagusiaren beeko
solairuan arlanduzko gotikoa
dago; karearriz eginda dago eta
junturak zementoz bardinduta
ditu. Sarrera nagusia dobeladun
arku zorrotza da eta fatxadaren
erdiko ardatzaren gañean desbi-
deratuta dago. Fatxada orretan
bertan, beste arku zorrotz erdi itxi
bat dauko, eta erantsitako terraza
be bai, zementoz egiña eta fatxa-
dari atxikia.

Leenengo solairko zorutik
aurrera, or-

mak arlangaitzezkoak dira eta
arlanduzko eskantzuak dabez.
Fatxada orretan, pieza bakarreko
iru zutoin ditu orma gotikoaren
gañean. Gaiñera, bost leio-bano
ditu irekita zuriz margotutako
fatxadaren gañean. Orma pi-
koan leioi zulo bi dagoz. Estal-
kiaren teillategalean, beso batek
sendotzen dau gaillurra. IEko
fatxada be arlanduzko gotikoz
egiña dago. Ango sarrera dobel-
ladun erdi puntuko arku da, eta
alboan, kanoi zuloa izan zana
ikusten da itxita. Orren azpian
beste zulo bat dago, arlanduzko
ezpadura daben leioarena, ain
zuzen. Erantsirik daukan egi-
turak itxi egten dau, ein batean,
fatxada. HMko fatxada leen
deskribaturiko bien antzekoa
da, eta orma gotikoa dau be-
ko salairuan eta arlangaitzezkoa
leenengoan. Fatxada orretan iru
leio-zulo dagoz zabalik. Erant-
sita daukon zurezko teillapeak
eta siloak fatxadaren zati bat ix-
ten dabe. Atzeko fatxada NWn
dago, eta beeko solairuan, zulo
bat ageri da: arko zo-
rrotz batek eta
eraikiña

bermatu eta sendotzeko orma labur andi batek osatzen dabe.

BARNEALDEA.

Arku nagusitik sartuta, baserriak bebarrua dauko; batez be, arlauza andiz egiña dago. Sarrera orren ezker aldean, arrasto batzuk dagoz, tximiniarik gabeko sua izan zanaren arrastoak. Eskuinaldean, gaur egungo sukaldea ta logelak dagoz. Alan da be, logelatara IEko fatxadako arkutik zear be joan zaitzke.

Sarreratik, atzean dagoen ikullura be joango zara. Eskailletan gora, leenengo solairura elduko zara; irekia da zatitu bakoa. Eskuinaldean miiztatutako oltzaz itxitako ormatala ageri da; metrallaz ondatuta dago, Karlisten Gerra ondorioz. Ezkerrean beste itxitura bat egon zan, ormatal orrekiko simetrikoa, baña urteak dira aizealdi batek eraitsi ebala. Ormatal orreikaz gañera, lau logela dagoz HEko fatxada nagusian.

Baserriaren egiturak euskarri oneik ditu: bost ardatz-zutoin eta lau bernia, baserriak daukon tolarre gotikoari dagokiozanak. Zutoin orreik abe, beso, petral eta gapirioegaz miiztatuta dagoz, eta guztien artean baserriaren egitura osatzen dabe. Zutoineta-ko batek ustura dauko eta armairu moduan erabiltzen da. Dolare gotikoko lau berniez gain, dolare orren azpilla be badauko dagokiozan sobigainuetan bermatuta.

XIX. MENDEA

Leen Karlistaldia, 1837ko irailaren 8an, Urnietak kalte andiak jasan ebazan: udaletxea, eleizea eta ia etxe guztiak erre ziran, bost etxe besterik erretzetik librau ez ziralako.

Bigarren Karlistaldian, barriz, 1874 urtean, tropa karlistek Ernaniren aurkako borroka abiatu ebenian, bateri karlistak Egurrola baserriaren alboan kokatu ziran, eta Santa Barbarako gazteluan egozan liberalekin tiroka trukatu ebezan.

1886an Euskal Jaiak antolatu ziran Urnietan, eta bertan antzeztu ziran lenengoz euskerazko zenbat antzezlan labur.

EMPRESAK

- *Ambulancias Gipuzkoa
- *Grupe SEB Ibérica
- *Ingenieria y Montajes Electricos Aduna
- *Iparlat : esnea ta esnekiak
- *Metalocaicho

BIZTANLEAK

1906ko urtarrilaren 31an Lasarte erria Urnietatik banandu zan, Lasarte-Oria udalerrri barria osatuteko. Olan, udalerrian biztanle geien ebazan gunea udalerritik at geratu zan, eta Urnietak biztanleriaren % 70 inguru galdu eban.

URNIETAKO ERESERKIA.

1999.urtean sorturiko ereserkia da, eta letra Aitor Mendiluzek sortu eban, Iñigo Peñaren musikarekin. Eurekaz batera urnietar askok lagundu eban ereserkia egiten.

Ereserkia Urnietaren istoriako gerta-kizunen laburpena da:

Adarraren babes goxopean,
dagoen erri eder berezia.
Euskadiren, istorian zear,
ainbat uneren testigu bizia.
Iragana garrantzitsua dauka,
etorkizuna ongi merezia.
Geroaren bila doan erri bat da.
Gure altxor nagusia

Kale ta baserri,
bere soñeko ongi eratua.
Inguruko mendiek
jantzi ta mugatua,
bere izen ta izana,
bere erritarrekin edertua.
Gora Urnieta!
Gora Urnieta!
Gure ametsen bizilekua!

Erria erre zuen
bein karlisten gerrak,
bi urtez ustu zuen
egindako okerrak.
Baina urnietarrak,
ez ziran alferrak.
Orai bizirik dago erritar
zintzo aiei eskerrak.

Erritaren lanak jaso zuen
berriro gure Urnieta kuttuna,
denporarekin biurtu dena
gaur egun guk
ezagutzen duguna,
eta denborak aldatuta ere
gurea da bere etorkizuna
gure barruan gorde degulako
bere nortasuna.

Kale ta baserri
bere soineko ongi eratua,
inguruko mendiek
jantzi ta mugatua,
bere izena eta izana,
bere erritarrekin edertua.

Gora Urnieta!
Gora Urnieta!
Gure ametsen bizilekua!

URNIETAR OSPETSUAK

*Placido Muxika (1906-1982), iztegitilea, apaiza ta euskal idazlea.

*Mikel Atxaga (1832-2009), euskal kazetaria eta idazlea.

*Lurdes Iriondo (1937-2005), kantautorea ta idazlea.

*Xabier Lete (1944-2010), kantaria, euskal idazlea eta politikaria.

Oiartzunen jaioa, Urnietan bizi izan zan.

*Jose Manuel Martiarena (1946), politikari jeltkidea. 1949.eta 1991. urteen artean alkate izan zan, Eusko Lege Biltzarreko kidea (1984-86) eta (1990-91), Eusko Jaurlaritzako Barne Sailko kontselari ordea (1991/1998) Errizaingoko sailburua zebait

illabetez (1998-11/1999-01) eta Espaniako Senatari be (2000-2001).

*Jose Ignazio Lizeaga (1959), politikari jeltkidea. Urnietako alkate izan zan (1991-1999), bai eta Espaniako senatari be.

*Mari Jose Sardon (1973), judoka, Espainiako txapeldun bederatz aldiz. Arri jasotzaille be ibilli da. Gañera, sambo modalitatean munduko txapeldun izatea lortu eban 2001.urtean.

*Juan Andres Larrañaga (1797-1838), "Hermanas de la Caridad del Sagrado Corazón de actores de Jesús " sortzeagaitik da famatua. Urnietan jaio zan 1797ko urriaren 21an, eta oso gazte zanetik armadan sartu eta Ego Amerikako errien independentzia gerretan parte artu eban.

IKASKUNTZA

*Ikaskuntzako Zerbitsua urrengo errientzat egokitua: Beterri, Andoain, Astigarraga, Ernani, Lasarte-Oria, Urnieta ta Usurbil.

*Urnietako Udala.

*Egape Ikastola. Aur-ezkuntza (3, 4 eta 5 urteko aurrak), Leen ezkuntza eta derrigorrezko bigarren Ezkuntza.

*Urnietako Salesiar Ikastetxea. Derrigorrezko Bigarren Ezkuntza Batxillergoa eta Lanbide eziketa Formakuntzarako Ikastetxea.

*Urnietako aur eskola.

*Presentación de Maria Ikastetxea. Aurrekola, Aurrezkuntza eta Leen ezkuntza.

*Sarobe: Arte eszeniko gunea.

